

NO. 209 – FEBRUARI 2023

1998 – DE KOERIER - 2023

INFORMATIEBLAD OVER VERDEDIGINGSWERKEN
EN MILITAIRE GESCHIEDENIS

STRIJD IN ZEELAND 1809

COLOFON

Opgericht in december 1998, als opvolger van het Mededelingenblad Verdedigingswerken. Van dat blad werden tussen september 1990 en december 1997 tien afleveringen uitgegeven. Ze zijn helaas niet digitaal beschikbaar. Wel is een aantal artikelen later, al dan niet in aangepaste vorm, opgenomen in de Koerier.

Redactie Dik Winkelman
dik.winkelman@casema.nl

Website
<https://loopgraafkoerier.weebly.com/>
 voor de laatste Koerier, actuele informatie, korte berichten, kalender en verwijzingen naar interessante websites
<http://www.tiki-toki.com/timeline/entry/384975/Het-Oostfront-in-de-Tweede-Wereldoorlog/>
 Tijdslijn door Koen Winkelman

Dank aan alle gastauteurs en aan technische steun van Eddy Borst, Dirk Docter (register), Marco Sikkel en Julie Winkelman (poppylogo en website).

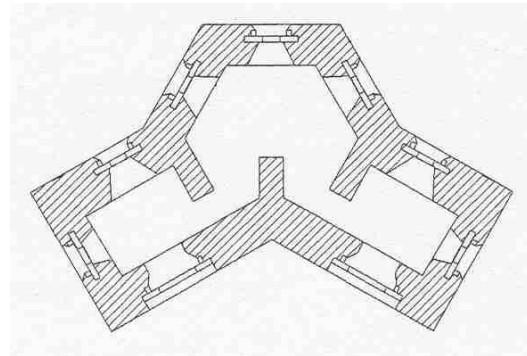
Auteurs

- Libor Boleslav
- Rob Devilee
- Onno van Gent
- Michael Hoppe
- John Maes
- Hans Molier
- Peter Mulder
- Aad Neeven
- Chris van Oosten
- Fons Overdijk
- Rob Vaneker
- Anne Visser †
- Hans van Wieringen †
- Julie Winkelman
- Koen Winkelman
- Herman van Zanten
- Dik Winkelman

DE KOERIER

NUMMER 209 – FEBRUARI 2023

OPGERICHT IN SEPTEMBER 1998

VAN EEN RAKET NAAR EEN INVASIE...

Voor u ligt een Koerier met een aanvulling op een eerder artikel. Regelmatig komt er, nadat een artikel is gepubliceerd, op een later moment interessante informatie naar boven over het onderwerp. Te laat om erin op te nemen, maar zeker niet te laat om een aanvullend artikel te schrijven. En net zo goed regelmatig, komt er tijdens "klein onderzoek" voor zo'n aanvulling weer zoveel nieuwe informatie naar boven, dat zo'n aanvulling een eigenstandig artikel wordt. Zo ook dit keer; aanvankelijk bedoeld als een aanvulling op wat we eerder schreven over de Britse Congreve-raket. De titel van deze aflevering maakt al duidelijk dat het onderzoek tot een breed artikel heeft geleid – **Strijd in Zeeland 1809**. Zie verder de inleiding van het artikel. De afbeelding op het voorblad van deze Koerier laat er al iets van zien: de beschieting door Engelse schepen van Vlissingen (naar F. Dietrich, uit *Nederland voor 100 jaren*). En hieronder een foto van de haven van Vlissingen tijdens ons bezoek in september 2019.

STRIJD IN ZEELAND 1809

Inleiding

Koerier 83 gaat uitgebreid in op de geschiedenis van de Congreve-raket, met een aanvulling in Koerier 97. Hieronder ter inleiding een samenvatting.

Sir William Congreve, naamgever van het projectiel, is werkzaam in het Royal Laboratory in Londen. Daar ontwikkelt hij vanaf 1801 raketten. Hij doet dat op basis van exemplaren die worden gebruikt door Mysoreense troepen in het zuiden van Brits Indië. De eerste inzet van de nieuwe raket door de Britten lijkt te zijn geweest in 1806 tegen de Franse havenstad Boulogne. Het wapentuig wordt verder ingezet in Denemarken, Portugal, Spanje, de Verenigde Staten en tijdens de Slag om Leipzig in 1813.

Volgens één van de voor dit artikel gebruikte bronnen keek Congreve toe bij de beschieting van Vlissingen. Maar alle andere bronnen reppen daar niet over. Wel was de uitvinder van de raket aanwezig bij de beschieting van Kopenhagen in 1807. We zien dat op dit schilderij van James Lonsdale (bron: Wikimedia Commons).

In Koerier 83 gaan we vooral in op gebruik tijdens de Slag bij Waterloo op 15 juni 1815 door de Rocket Troop van de Britse Royal Horse Artillery.

Congreve-raketten in musea

Al bij het schrijven van het hoofdartikel had de redactie graag een foto geplaatst van een originele Congreve-raket. Al voor publicatie bezoeken we in Groot-Brittannië het Museum van de Royal Engineers in Chatham. Daar ligt een exemplaar, maar in het museum mag je geen foto's maken! We kregen alsnog

toestemming, maar mochten de foto nergens voor gebruiken! Ook in het Wellingtonmuseum in Waterloo is een exemplaar tentoongesteld, maar ook daar is het verboden te fotograferen... In de aanvulling verwezen we naar de twee exemplaren in het MuZEEum in Vlissingen. Dat museum bezochten we pas in 2019 en... daar geen enkele beperking! Uiteraard uitgebreid gefotografeerd, waarbij we enkele afbeeldingen opnemen in deze Koerier. Dat verplicht ons natuurlijk ook om verder in te gaan op de inzet in Zeeland.

Inzet in Zeeland

We gaan terug naar het jaar 1809. Plaats van actie is Nederland. Ons land is dan een koninkrijk, met koning Lodewijk Napoleon aan het hoofd. De koning is een broer van de Franse keizer Napoleon, en in feite is ons land ondergeschikt aan het Franse keizerrijk. Zeeuws-Vlaanderen overigens, is al sinds 1795 onderdeel van dat Franse keizerrijk. Dat wordt dat jaar geregeld in het Haags Verdrag¹. Dat verdrag zorgt ervoor, dat Antwerpen na ruim 200 jaar weer verbinding krijgt met de zee. Om die verbinding veilig te stellen, worden de verdedigingswerken van Vlissingen verbeterd. Verder worden aan weerszijden van de Schelde geschutbatterijen aangelegd. In 1808 wil keizer Napoleon deze werken versterken, maar dat is nog niet gebeurd in de tijd waarin dit verhaal zich afspeelt.

Koning Lodewijk Napoleon
(Rijksmuseum via Wikimedia Commons)

¹ 16 mei 1795: "een vredesverdrag en een verdrag van defensieve en offensieve alliantie, gesloten tussen de revolutionaire Franse Republiek en de nieuwe Bataafse Republiek" (citaat van Wikipedia).

Keizer Napoleon kreeg al vaker een plaatje in de koerier. Daarom dit keer een "alternatieve" versie; een afbeelding van een sigarettenplaatje uit de serie *Great Generals*.

Vlissingen, dat een belangrijke rol gaat spelen in dit artikel, hoort bij Nederland. Maar de Fransen hebben er al eerder veel belangstelling voor getoond. Zij mogen er, eveneens op grond van het Haags Verdrag, dan ook vanaf 1795 een garnizoen legeren. Ook mogen zij vanaf dat jaar de haven beheren, overigens wel samen met de Nederlanders. Dit heeft tot gevolg dat ook in deze Nederlandse haven Franse schepen worden gebouwd en gestationeerd. Napoleon vindt de plek belangrijk; tijdens zijn bewind bezoekt hij Vlissingen maar liefst drie keer! Aanvankelijk ziet hij een offensieve rol voor Vlissingen en Antwerpen. In de loop der jaren verandert dat door allerlei omstandigheden in een defensieve rol. Het belang van Vlissingen wordt nog meer benadrukt, doordat Napoleon in juli 1806 overeenkomt dat de stad voortaan bij het Franse keizerrijk hoort. In het jaar erna wordt daaraan nog toegevoegd een stuk buiten de vestingwallen. De verdedigingswerken van de stad worden dan ook gemoderniseerd. De keizer ziet Vlissingen als een belangrijk voorportaal voor Antwerpen.

Napoleon begrijpt wel dat de Engelsen pogingen zullen wagen de havens van Vlissingen en Antwerpen uit te schakelen. Om dat te verhinderen, worden verschillende verdedigingslinies aangelegd of versterkt.

Nu dan een sprong naar 1809. Keizer Napoleon houdt zich dan druk bezig met de strijd tegen Oostenrijk in Midden-Europa. Om hem daarvan af te leiden, willen de Britten Antwerpen veroveren. Op die manier willen de Britten hun bondgenoot Oostenrijk helpen. En niet alleen maar op eigen initiatief; de Oostenrijkse bondgenoot vraagt ook om een afleiding.

Een ander belang is dat de Fransen in Antwerpen een vloot bouwen. De havenstad wordt wel aangeduid als *het pistool op de borst van Engeland*. Het is de Britten er alles aan gelegen om die vloot onschadelijk te maken. Ook is een doel om het in Vlissingen aangemeerde Franse eskader van tien oorlogsschepen uit te schakelen. De eskaders van Antwerpen en Vlissingen vormen, samen met die uit Boulogne, een grote bedreiging voor Engeland.

Naast het uitschakelen van beide havens, willen de Engelsen de Schelde onbevaarbaar maken door het laten afzinken van ballast.

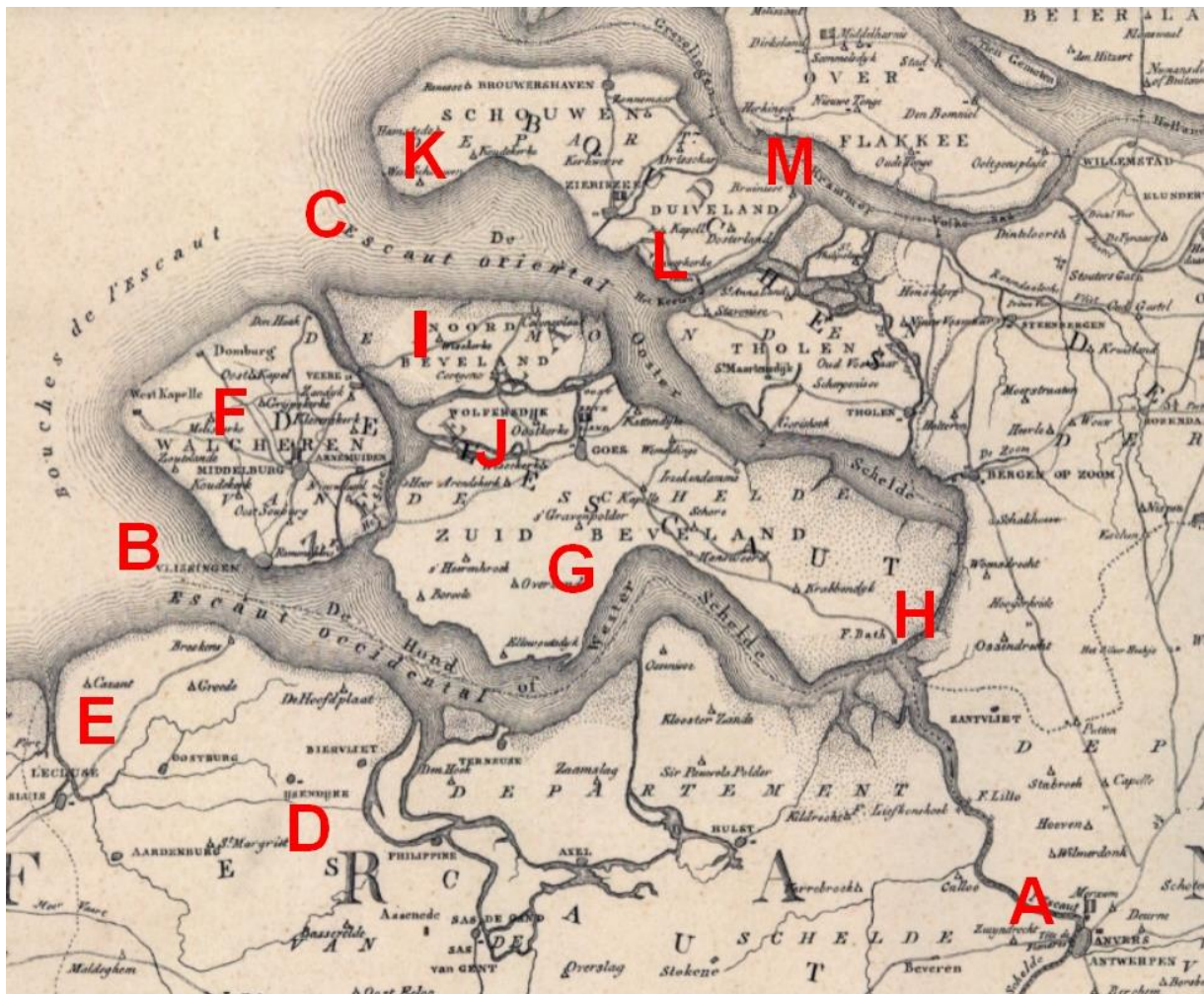

Hier zien we, voorafgaand aan de strijd, in 1809 de Frans-Nederlandse vloot in Vlissingen (naar Van Hogerheiden en Schwartzbach in *Nederland voor honderd jaren*).

Het moment lijkt prima voor een aanval. Napoleon's strijdmacht is voor een groot deel namelijk ver weg, voor de al genoemde strijd tegen Oostenrijk. Maar ook vanwege de oorlog op het Iberisch schiereiland. Ook veel Nederlandse troepen nemen deel aan die oorlogen. Nederland is immers "onderhorig" aan het Franse keizerrijk.

Route en samenstelling

Om een aanval op Antwerpen te kunnen uitvoeren, vertrekt op 28 juli vanuit Engeland een invasieleger van 40.000 soldaten, vergezeld van 5.000 paarden. Honderden schepen zijn nodig om soldaten, paarden en materiaal over te brengen.

Hierboven het theater waar de gebeurtenissen zich afspelen. Een oude kaart van Zeeland, met:

- A Antwerpen
  - B Westerschelde
  - C Oosterschelde
  - D Zeeuws-Vlaanderen
  - E Cadzand
  - F Walcheren
  - G Zuid-Beveland
  - H Fort Bath
  - I Noord-Beveland
  - J Wolversdijk
  - K Schouwen
  - L Duiveland
  - M Krammer
- (Topotijdreis, situatie van 1815)

Er varen niet alleen transportschepen, maar ook oorlogsschepen om de overtocht te beschermen. Zelden heeft Engeland zo'n grote troepenmacht ingezet voor een operatie. Veel van de soldaten zijn veteranen die eerder op het Iberisch Schiereiland vochten. De vloot vertrekt vanuit verschillende Engelse havens. In de buurt van Zeeland angekommen, splitst de vloot zich in drie delen. Een deel ligt in de Wielingen, een in de Deurlo en het derde deel gaat naar het Veerse Gat.

De landingsbestemmingen van de drie delen zijn respectievelijk:

- Zeeuws-Vlaanderen
- Walcheren – Breezand
- Walcheren - Veere

De troepenmacht is bedoeld voor de hiervoor genoemde landingen in Zeeland, en bestaat uit vijf divisies:

- Army on Walcheren
luitenant-generaal Sir Eyre Coote
- Light Division
luitenant-generaal the Earl of Rosslyn
- Reserve
luitenant-generaal Sir John Hope
- 2nd Division
luitenant-generaal the Marquis of Huntley
- 3rd Division
luitenant-generaal Grosvenor

De invasiemacht wordt geleid door John Pitt, Graaf van Chatham (1756 – 1835). Of zijn benoeming een goede keuze is, valt te betwijfelen. In Engeland staat hij bekend om zijn passieve houding. Hij heeft daarom de bijnaam *the late Lord Chatham*; een omschrijving die over het algemeen

John Pitt, Graaf van Chatham (1756 – 1835)
(Wikimedia Commons)

wordt gebruikt voor overleden personen! In ieder geval heeft hij weinig militaire ervaring; hij heeft eerder vooral politieke functies bekleed. Hij is iemand die alles rustig aan doet, en dat zal hij ook doen in zijn leiding van de invasie.

De vloot wordt geleid door Sir Richard Strachan (1760 – 1828). Iets jonger dan Chatham, is hij veel meer dan de graaf een man met pit en energie. Maar gevoel voor samenwerking met het landleger heeft hij niet.

Beide bevelhebbers bevinden zich aan boord van het vlaggenschip HMS Venerable. Een deel van de vloot ankert op 29 juli voor de kust van Walcheren. Maar door ongunstige wind is een landing dan nog niet mogelijk.

In Nederland wordt de aankomst van de Engelse vloot waargenomen. De hogere leger- en marineleiding wil direct versterkingen richting Zeeland sturen. Maar men wordt gehinderd door het stellige bevel van koning Lodewijk Napoleon, dat zulke verplaatsingen alleen met zijn uitdrukkelijke goedkeuring mogen plaatsvinden. En daarmee gaat tijd verloren... de koning heeft namelijk niet gemeld dat hij op bezoek is bij zijn moeder in Aken! Overigens aanvaardt hij wel direct de terugreis, wanneer het bericht van de Engelse landing hem bereikt. Eerst terug naar zijn residentie Amsterdam, daarna

naar West-Brabant om dichter bij het strijdgewoel te zijn.

Landing op Walcheren

De landing op Walcheren gebeurt op 30 juli op verschillende plekken op het Breezand ten noordoosten van Domburg. De troepen die landen zijn de 12.000 man van de Army on Walcheren, onder bevel van generaal Sir Eyre Coote (1762 – 1823). De generaal heeft vier grote eenheden tot zijn beschikking:

- Rechtereuleg
generaal-majoor Graham
- Middenreuleg
luitenant-generaal Lord Paget
- Linkereuleg
luitenant-generaal Mackenzie Fraser
- Reserve
brigade-generaal Houston

De Frans-Nederlandse verdediging van het eiland bestaat uit een samenraapsel van overwegend zwakke troepen. De Engelse landing verloopt soepel. Tegenstand is er in beperkte mate. Er wordt lichte strijd gevoerd bij het Fort den Haak. Dat is gebouwd in 1588 en ligt ten oosten van het Breezand aan het Veerse Gat. Na de lichte strijd vernielt de bezetting haar kanonnen en trekt terug naar Veere. Van Fort den Haak is tegenwoordig nog nauwelijks iets te zien.

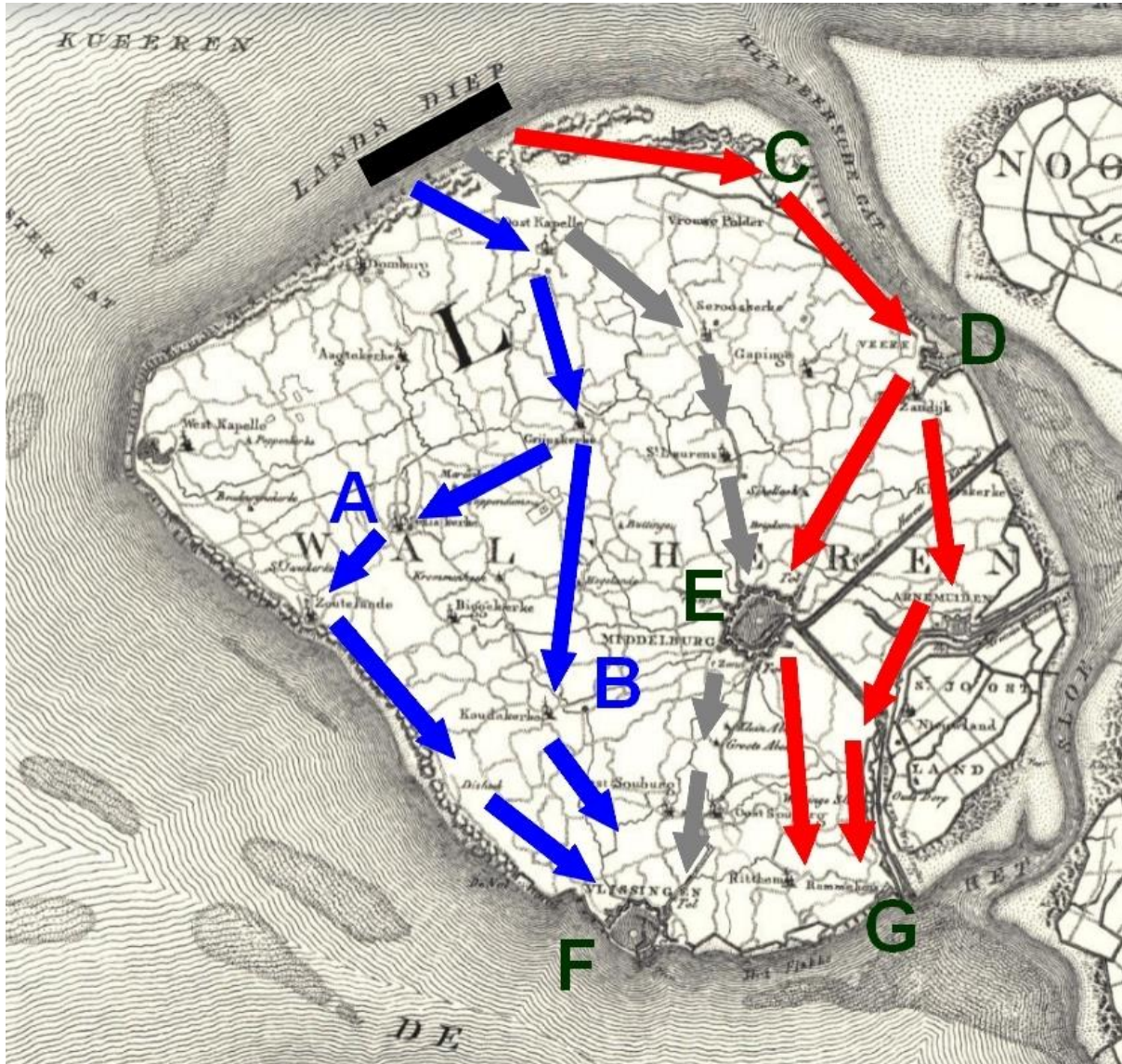
Verder voeren Nederlandse veldtroepen wat vertragende gevechten. De Engelse aanval gaat daarna drie richtingen op.

Een soepele landing op Walcheren, maar flinke inzet van de Engelse artillerie is toch nodig! (naar Jelgerhuis in *Nederland voor honderd jaren*).

Opmars van drie colonnes

De middelste colonne trekt op naar Middelburg en wordt gevormd door de reserve van generaal Houston. De stad wordt al op 31 juli zonder slag of stoot ingenomen. Dat is niet geheel onverwachts; de verdedigingswerken van die stad stellen niets voor. Maar de verdedigers hebben het ook niet geprobeerd. Zij worden geleid door generaal Stewart John Bruce (1767 – 1847).

Hierboven zien we de Engelse opmars door Walcheren:

Rood	linker colonne (Fraser)
Grijs	middelste colonne (Houston)
Blauw	rechter colonne (Graham en Paget)
A	route Graham
B	route Paget
C	Fort den Haak
D	Veere
E	Middelburg
F	Vlissingen
G	Fort Rammekens

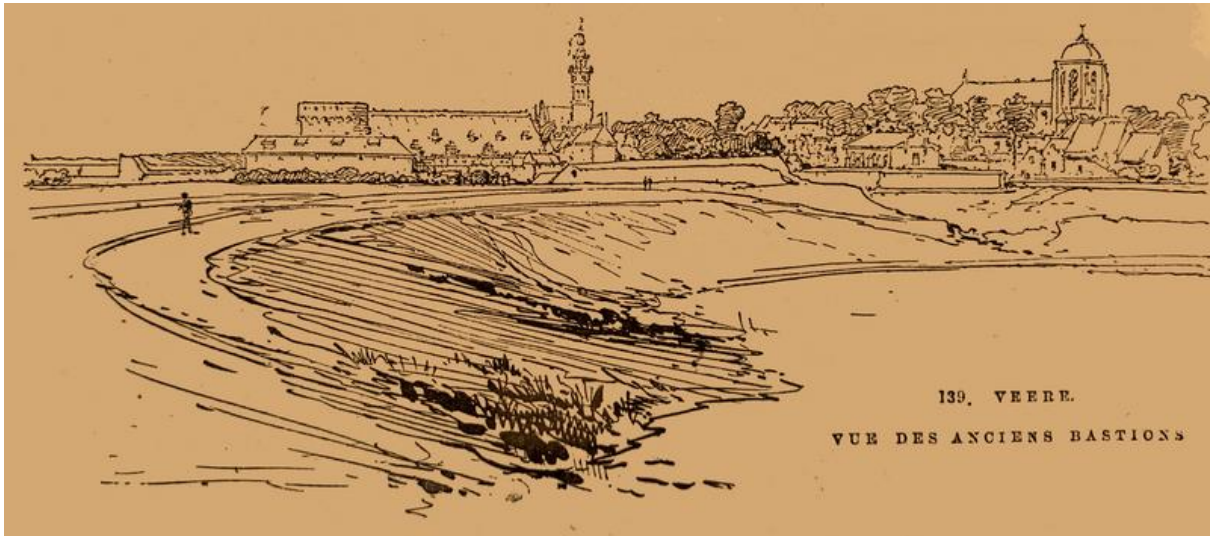
Een Engelse naam heeft Bruce, omdat hij Schotse voorouders heeft, maar het is een Nederlander. Hij besluit de stad met zijn 5^e Hollandse Linieregiment te verlaten, en trekt via Sloe naar Fort Bath op Zuid-Beveland. We komen hem later in het verhaal weer tegen!

De linkercolonne trekt naar Veere. Zij wordt gevormd door de linkervleugel van generaal Fraser.

Ondanks dat de vestingwerken alleen bestaan uit aarden wal, gracht en houten palissaden, geeft het stadje zich niet direct gewonnen. Het garnizoen van overste Bogaert opent het vuur op de Britten. Om dat garnizoen op de knieën te krijgen, zetten de Britten hun artillerie in. Dat gebeurt zowel vanaf land als vanaf kanonneerboden die in het Veerse Gat drijven. Die boten moeten daarbij ook nog een aanval van Nederlandse kanonneerboden afslaan.

Een van die boten is de Caesar en die heeft Congreve-raketten aan boord. Kapitein Richardson laat er een aantal aan land brengen. Vanaf een dijk worden ze afgevuurd op Veere, waarbij een afgezaagde boom wordt gebruikt als affuit voor de afvuurinstallatie. Er worden er flink wat afgevuurd en op verschillende plekken in het stadje ontstaat brand. Dit heeft vooral burgerslachtoffers tot gevolg.

Gezicht op Veere (*La Hollande*, Henry Havard 1882)

Overste Bogaert geeft zich op 1 augustus over, samen met zo'n 500 manschappen. Zij worden afgevoerd naar Engeland. Volgens vlootcommandant Sir Richard Strachan was de inzet van raketten beslissend voor de val van Veere. Al op de dag van overgave trekken de troepen van Fraser verder.

Groot-Abeele en Oost-Souburg, en apart nog naar het dorpje Ritthem. Tenslotte trekt vanuit het veroverde Veere een Britse colonne via Arnemuiden naar het oude Fort Rammekens, dat ten oosten van Arnemuiden aan de Westerschelde kust ligt.

Congreve-raket in MuZEEum in Vlissingen. Het model toont de installatie die op land wordt gebruikt om de raket af te vuren. Maar bij Veere wordt een afgezaagde boom gebruikt als affuit. Onder een bij Vlissingen teruggevonden exemplaar van de raket. (foto september 2019)

De rechter colonne van de Britse troepen die ten noordoosten van Domburg zijn geland, trekt in zuidelijke richting. Zij wordt gevormd door de beide vleugels van de generaals Graham en Paget. De troepen trekken via Oostkapelle naar Grijpskerke. Daar splitsen zij zich. Graham trekt naar Zoutelande aan de Noordzeekust. Evenwijdig aan die kust trekt zijn vleugel naar Vlissingen. Paget trekt vanaf Grijpskerke over Koudekerke en West-Souburg naar Vlissingen. Die stad wordt ook bedreigd door een colonne die vanuit het ingenomen Middelburg zuidwaarts trekt, over

Generaal Pierre Jacques Osten (1758 – 1814)

Alle Britse colonnes ondervinden de nodige weerstand tijdens hun opmars. Een belangrijke rol speelt daarbij generaal Pierre Jacques Osten (1758 – 1814), die direct valt onder het bevel van generaal Monnet. De Frans-Nederlandse strijdmacht wordt versterkt door troepen die zijn overgezet vanuit Zeeuws-Vlaanderen, nadat het de Fransen duidelijk is geworden dat een Britse landing bij Cadzand niet doorgaat. Ook op een later moment, als de belegering van landzijde al een feit is, lukt het nog om Franse troepen vanuit Zeeuws-Vlaanderen naar Vlissingen overgezet te krijgen. Pas op 8 augustus lukt het de Britten om de Franse verbindingen tussen Vlissingen en Breskens over de Westerschelde te doorbreken.

De Franse troepen, met generaal Osten in hun midden, trekken terug op Vlissingen. Vanuit de stad openen nu ook kanonnen het vuur op de naderende Britten.

Met alle Britse bewegingen is Vlissingen op 3 augustus aan de landzijde omsingeld. Daarbij moet worden opgemerkt dat de verdedigingswerken van die stad aanzienlijk beter zijn dan die van het eerder ingenomen Middelburg en Veere. Chatham richt zijn commandopost in in de voormalige abdij van Middelburg.

Hoofdkwartier van Chatham, de voormalige abdij van Middelburg (*La Hollande*, Henry Havard 1882)

De aanleg en plaatsing van artilleriebatterijen rond Vlissingen wordt op zaterdagavond 12 augustus voltooid. Achter die batterijen komen ook raketopstellingen tot stand².

Geen landing op Zeeuws-Vlaanderen

We maken een zijstap naar een parallelle actie, althans wat er een had moeten zijn! Tot het oorspronkelijke invasieplan hoort ook een landing bij Cadzand in Zeeuws-Vlaanderen. Hiervoor bedoeld is één van de

vijf Britse divisies, namelijk de 2nd Division, die wordt geleid door luitenant-generaal Huntley. Door onduidelijkheden in het landingsplan, door een verwarrende berichtenwisseling tussen de verschillende betrokken commandanten, door actieve Franse actie en door slechte weersomstandigheden gaat die landing niet door. We verwijzen er al even naar onder het vorige kopje.

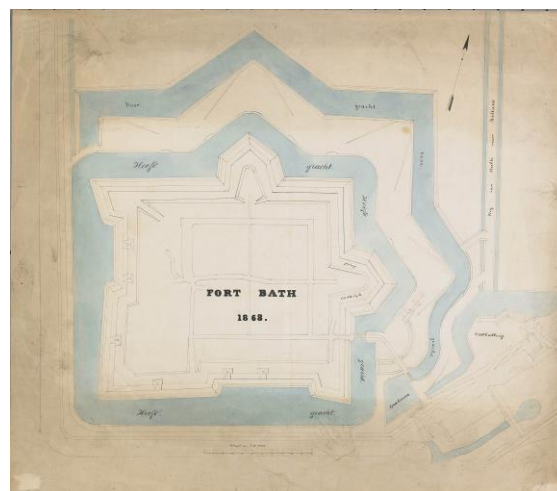
Wat genoemde Franse actie betreft; de te veroveren verdedigingswerken zijn snel versterkt met 2.000 man. Van de aanvalstroepen kunnen er maar steeds 700 tegelijk aan land worden gezet. Generaal Huntley vindt dat te riskant.

De troepen die zouden worden ingezet, worden daarna op 6 augustus op Walcheren aan land gebracht. Door het afzien van een landing op Zeeuws-Vlaanderen, lukt het de Britten niet om volledige controle over de toegang tot de Westerschelde, en dus tot Antwerpen, te krijgen.

Fort Bath

We noemden dit op Zuid-Beveland gelegen fort al kort. Omdat het een redelijk belangrijke rol speelt bij de gebeurtenissen die we beschrijven, gaan we iets dieper in op de achtergrond van dit fort.

In 1785 wordt het Verdrag van Fontainebleau gesloten. Het voert te ver om een en ander helemaal uit te leggen. Maar in ieder geval wordt met ondertekening ervan voorkomen dat er oorlog ontstaat tussen de Oostenrijkse Nederlanden (het zuiden) en de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden (het noorden). Een van de bepalingen is dat de Nederlanden de forten aan Lillo en Liefkenshoek ontruimen. Die liggen aan weerszijden van de Schelde, een stukje stroomafwaarts van Antwerpen.

Fort Bath, situatie van 1868 (Zeeuws Archief via <https://www.zeeuwseankers.nl/verhaal/een-kleine-eeuw-fort-bath-1787-1867>)

² Genoemd in *De Engelse inval in Zeeland in 1809*. Een andere belangrijke bron, *Walcheren 1809*, noemt alleen raketbeschietingen vanaf schepen.

De Schelde mag bij het verdrag gesloten blijven. Daarom is het voor de Republiek nodig een nieuw verdedigingswerk aan te leggen. Dat wordt het Fort Bath, gelegen in de uiterste zuidoostelijke punt van Zuid-Beveland. Een gunstige plek, omdat de Scheldedoorgang hier nauw is. De aanleg gebeurt in 1786 en 1787. Het fort is ongeveer vierkant met op drie van de hoeken een bastion. Ook ligt er een natte gracht rond het werk. Het fort is dus nog vrij nieuw als het een rol gaat spelen in de gebeurtenissen van 1809. Dat is dan ook de eerste actieve rol, want het fort krijgt niet te maken met de Franse inval van 1793 en 1794.

Na de Franse tijd behoudt het fort voorlopig zijn militaire functie. In 1867 wordt het opgeheven als vestingwerk. De gebouwen laat men staan en daaruit ontstaat geleidelijk het huidige dorp Bath.

Zuid-Beveland

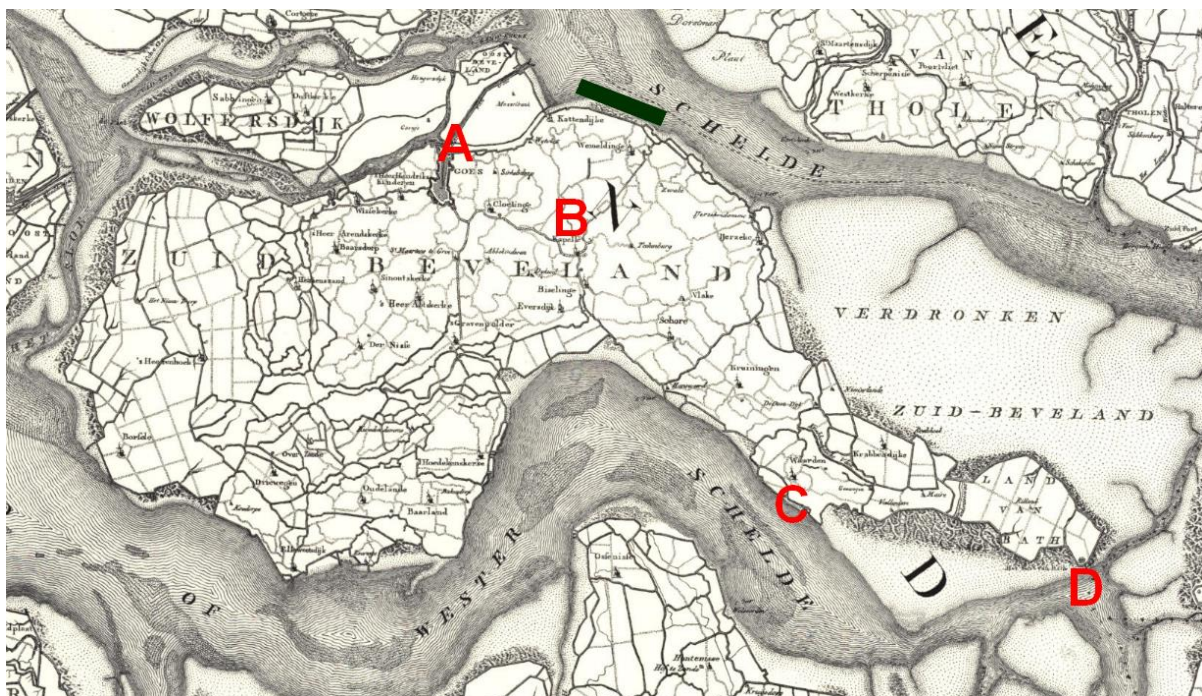
Maar er is meer parallele actie, en wel naar het oosten. De Britse troepen landen op 1 augustus op Zuid-Beveland, tussen Kattendijke en Wemeldinge. Het is de reserve van generaal Sir John Hope, met zo'n 8.000 man. Geen oversteekje vanuit Walcheren, maar aangevaren via Veerse Gat en Oosterschelde. Vanaf het landingsterrein trekken de troepen naar het zuidwesten en het zuiden, respectievelijk naar Goes en naar Kapelle. Beide plaatsen worden zonder geweld ingenomen. De Britten verwachten de vijandelijke tegenstand meer naar het oosten, bij het Fort Bath. In de ochtend van 2 augustus gaat het dan ook snel in die

richting, ook omdat de Britten signalen hebben gekregen dat de vijand bij Waarde de dijk wil doorsteken, zodat een verdere doortocht naar het oosten onmogelijk wordt. Dat doorsteken gebeurt uiteindelijk niet, en de Britten concentreren zich op hun aanval op Fort Bath. De verwachte zware strijd daar breekt niet uit... het Nederlandse garnizoen heeft het fort verlaten en zich teruggetrokken op Bergen-op-Zoom. De Nederlanders hebben wel de kanonnen onbruikbaar gemaakt door ze te vernagelen.

De Britse Gardebrigade kan Fort Bath op 2 augustus ongehinderd binnen trekken! Generaal Stewart Bruce was de militair die het fort had moeten verdedigen. Hij is de persoon die Middelburg al aan de Britten overliet zonder daarbij slag of stoot te leveren. Als koning Lodewijk Napoleon het bericht over de vlucht van Bruce verneemt, ontslaat hij hem direct uit het leger. Maar het wordt nog erger...

Napoleon is woest als hij hoort dat Bruce het fort zonder slag of stoot heeft verlaten, en veroordeelt hem ter dood. Uiteindelijk komt Bruce weg met het verliezen van zijn rang en met een korte gevangenisstraf.

Terug naar de actie! Het Fort Bath ligt op de oostpunt van Zuid-Beveland en is daarmee een mooie springplank voor een aanval op Antwerpen. De Britten richten een sterke positie in in het oosten van het eiland. De inname van Zuid-Beveland is gelukt binnen twee dagen, omdat er weinig tot geen Franse en Nederlandse tegenstand is.

Onderaan de vorige bladzijde een plattegrond van Zuid-Beveland. De zwarte streep midden-boven, in de (Ooster-)Schelde, geeft aan waar de Engelsen landen. De letters:

- A Goes
- B Kapelle
- C Waarde
- D Fort Bath

(Topotijdreis, situatie van 1815)

Generaal Stewart John Bruce (1767 - 1847)

Fort Rammekens

Om een beetje in de tijdlijn te blijven, keren we weer even terug naar Walcheren. Om precies te zijn naar Fort Rammekens ten oosten van het belegerde Vlissingen. Dit fort ligt zo'n beetje aan de oostelijke punt van de belegeringslinie om die stad. Het fort is al oud in de tijd waarin ons verhaal zich afspeelt; het is gebouwd in 1547 met de naam Fort Zeeburg. Het heeft in 1809 dan ook al een behoorlijke staat van dienst. Er bevindt zich een Frans garnizoen, en de Britten nemen dat onder vuur met hun artillerie. Ook hier is de tegenstand niet echt standvastig; in de middag van 3 augustus geeft de commandant het garnizoen van 125 man en het fort over. Met het uitschakelen van het fort, kunnen de Engelsen onbedreigd batterijen opstellen ten oosten van Vlissingen.

Eerder in het verhaal benoemen we al dat Napoleon het gebied drie keer heeft bezocht. Bij zijn bezoek in 1810 doet hij ook Fort Rammekens aan. Hij vindt het knap verouderd en geeft opdracht tot modernisering. De gevolgen van die opdracht, zijn tegenwoordig nog te zien aan het fort.

Fort Rammekens, foto van september 2019

Vlissingen

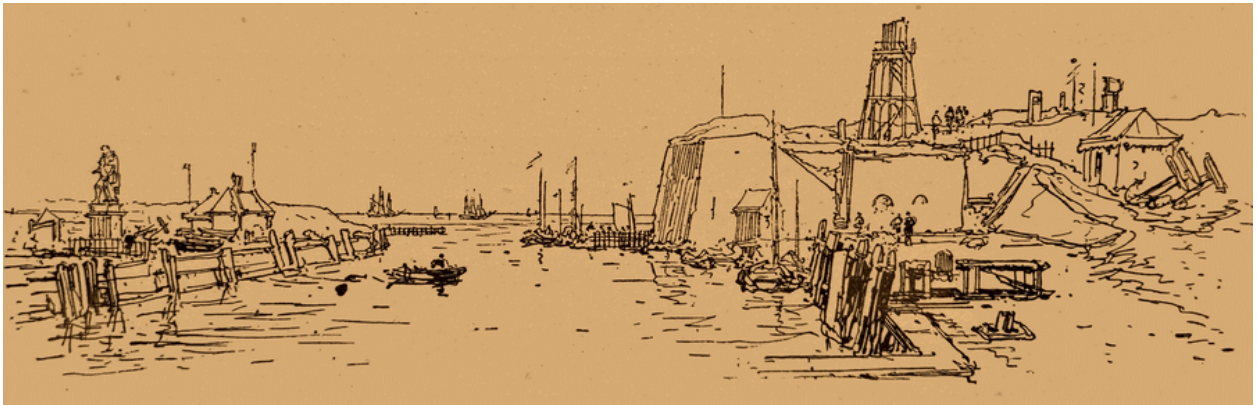
- De belegering begint

Nu rest de Britten nog de inname van Vlissingen! Dat zal helaas voor hen minder vlot gaan dan de eerdere verovering van andere oorden in Zeeland. Opperbevelhebber Chatham vindt de inname een vereiste vóór hij verder wil optrekken naar Antwerpen. Met de inname van Vlissingen ontstaat er namelijk pas complete controle over het scheepvaartverkeer op de Westerschelde. Vlissingen heeft een Frans garnizoen van 5.000 man, geleid door de Franse generaal Louis-Claude Monnet de Lorbeau (1766 - 1819).

Generaal Louis-Claude Monnet de Lorbeau (1766 - 1819)

Op 2 augustus begint de feitelijke belegering van de stad. Opstellingen voor de artillerie worden opgeworpen en verdedigingslinies worden aangelegd. Die werkzaamheden worden gehinderd door beschietingen vanuit de stad. Ook doet het garnizoen uitvallen.

Haveningang van Vlissingen (*La Hollande*, Henry Havard 1882)

Bijvoorbeeld op 3 augustus vanuit de Rammekenspoort aan de oostkant van de vesting. Troepen van het garnizoen proberen het de Engelsen hier onmogelijk te maken om een batterij artillerie op te stellen.

Tot 6 augustus is de strijd nog maar beperkt. Op 7 augustus organiseren de Fransen een iets standvastiger uitval op de belegeringslinie van de Britten. Die uitval wordt geleid door generaal Osten. Dit keer gaat het in westelijke richting. De Engelsen hebben daar op de Nolle een batterij gebouwd, die de uitvallende troepen proberen te vernielen. Er wordt stevig gevochten, waarna het garnizoen moet terugtrekken zonder zijn doel te hebben bereikt.

De belegerden denken ook na over het hinderen van de belegeraars door bepaalde dijken door te steken. Dat gebeurt uiteindelijk alleen op beperkte schaal. Dit bevordert wel de Engelse wil om de vesting snel in te nemen, bevreesd als ze zijn voor een grote onderwaterzetting. Op 12 augustus uiteindelijk zijn alle Engelse landbatterijen paraat.

Antwerpen

Als de belegering wordt voorbereid en uitgevoerd, praten commandanten Chatham en Strachan over hoe de verdere aanval op Antwerpen moet worden uitgevoerd. De heren zijn niet echt vrienden, en denken verschillend over de beste opmarsroute naar de havenstad. De onenigheid tussen de beide heren werpt een schaduw op de verdere operaties.

Vlissingen - Beschieting

De Engelsen voeren hun beschieting van Vlissingen op, en intussen zijn op 11 augustus ook verschillende oorlogsschepen in de buurt van de stad

gekomen. Die schepen openen ook het vuur op de belegerde stad, maar de Fransen bijten ook flink van zich af. De dag erna, 12 augustus, is de bouw van de Britse batterijen te land afgerond. Bevelhebber Chatham kondigt dan ook aan dat de algehele beschieting van Vlissingen zal beginnen op 13 augustus. De Britten willen er nu vaart achter zetten, omdat zij signalen hebben gehoord over Franse versterkingen en verdere plannen voor inundaties.

Op zondag 13 augustus beginnen dan ook de meeste landbatterijen met hun beschieting van Vlissingen. Tegelijk beginnen kanon- en mortierboten hun beschieting vanaf verschillende ligplaatsen op de Westerschelde. Een zeer intensieve beschieting is het. *Nooit donderden op een kleine ruimte meer vuurmonden*, wordt erover geschreven.

De Fransen in Vlissingen laten zich dit niet zomaar gebeuren, en schieten terug. Engelse schepen raken daardoor zwaar beschadigd. Delen van de stad raken in brand en uiteraard vallen er ook slachtoffers onder de burgerbevolking; *de bevolking uitte kreten van wanhoop*, wordt daarbij vermeld.

Dan komen we ook op het punt dat de aanleiding is voor het schrijven van dit artikel. In de avond van zondag 13 augustus begint ook de raketbeschieting van Vlissingen. Vanaf hun schepen lanceren de Britten er ongeveer 800. Met gierend geluid verlaten zij de schepen en bewegen zich richting hun doelen. De vernielingen als gevolg van deze beschieting zijn omvangrijk. Zo wordt het fraaie stadhuis verwoest. Het dateert uit 1594 en bevat veel kunstwerken die aan de vlammen ten prooi vallen. Ook een groot kruitmagazijn gaat vervolgens de lucht in. De verliezen onder de burgers zijn niet met zekerheid vast te stellen, maar worden geschat op 330 doden en 500 gewonden.

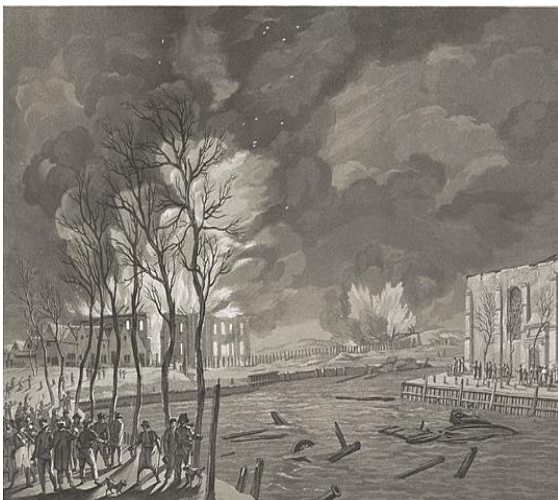
Beschieting van Vlissingen. Boven door de Engelse vloot, waarbij in het kwadrant linksonder de banen van de raketten zijn te zien (Zeeuws Archief). Onder zien we de beschieting van de landzijde (naar Jelgerhuis in *Nederland voor honderd jaren*).

Het Vliessingse stadhuis brandt af (F.C. Dietrich)

*Radeloos en jammerend loopt de uit haar brandende en instortende woningen verjaagde bevolking de straten op, deze bezaaid met verminkte lichamen van weerloze vrouwen en kinderen, bij gebrek aan bomvrij onderkomen tevergeefs naar een veilige schuilplaats zoekend...*³ Brandweer en burgerwacht doen hun uiterste best om de branden te blussen, ondersteund door burgemeester Lammens, maar het mag niet baten. De plaatselijke artsen zetten zich in om de vele gewonden te verzorgen.

Ook 's Lands Zeemagazijn gaat aan de vlammen ten onder (F.C. Dietrich)

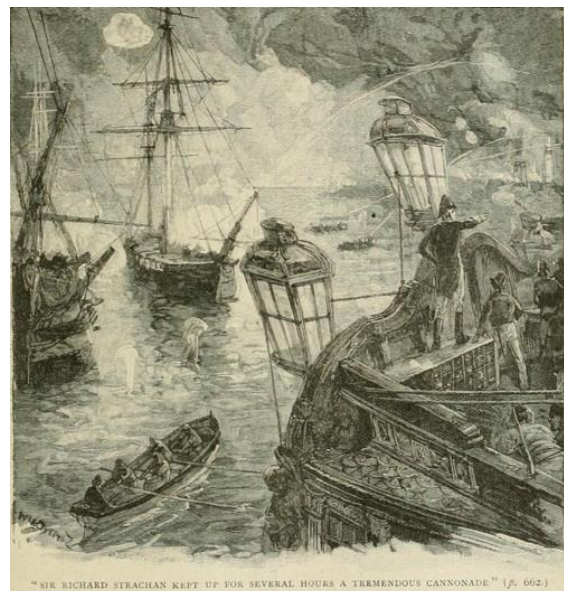
Zoals al opgemerkt, kregen twee van de gebruikte raketten een plekje in het MuZEEum. Vermeld is dat Congreve zelf toekeek bij de beschieting⁴. De beschietingen gaan ook in de nacht naar 14 augustus door. Het zijn *werktuigen des verderfs, welke uitvinding en gebruik het menselijk gevoel doet sidderen*, volgens een boek over de Zeeuwse inval, dat al vrij snel erna wordt geschreven⁵. Dit boek geeft ook een uitgebreide technische beschrijving die is

³ *Nederland voor honderd jaren.*

⁴ Dat vinden we helaas in maar één bron terug.

⁵ *Geschiedkundig verhaal...*

gemaakt van teruggevonden raketten. En een ooggetuigenbeschrijving van de beschieting. Een stukje daaruit willen we de lezer niet onthouden, vrij vertaald in hedendaags Nederlands: *al voor een raket wordt afgeschoten, is een duidelijke vuurgloed zichtbaar. Dan verheft de vuurpijl zich langzaam, soms met horten en stoten... Het projectiel volgt een parabolische baan. Bij het bereiken van het hoogste punt, klinkt een sterk geruis. Het doet denken aan een hevige windvlaag. Dit geluid is zelfs in Middelburg nog te horen. De kegelvormige kop van de raket scheidt zich dan van de rest van het projectiel, om vervolgens op het doel neer te storten. De brandstof uit de kop komt meestal direct tot ontbranding. Zo'n projectiel maakt meestal deel uit van een salvo van enkele raketten*⁶.

14 augustus, vlootcommandant Sir Richard Strachan woont het bombardement van Vliessingen bij. Hier zien we hem, rechts van het midden, aan boord van de HMS San Domingo.

- Stormaanval en inname

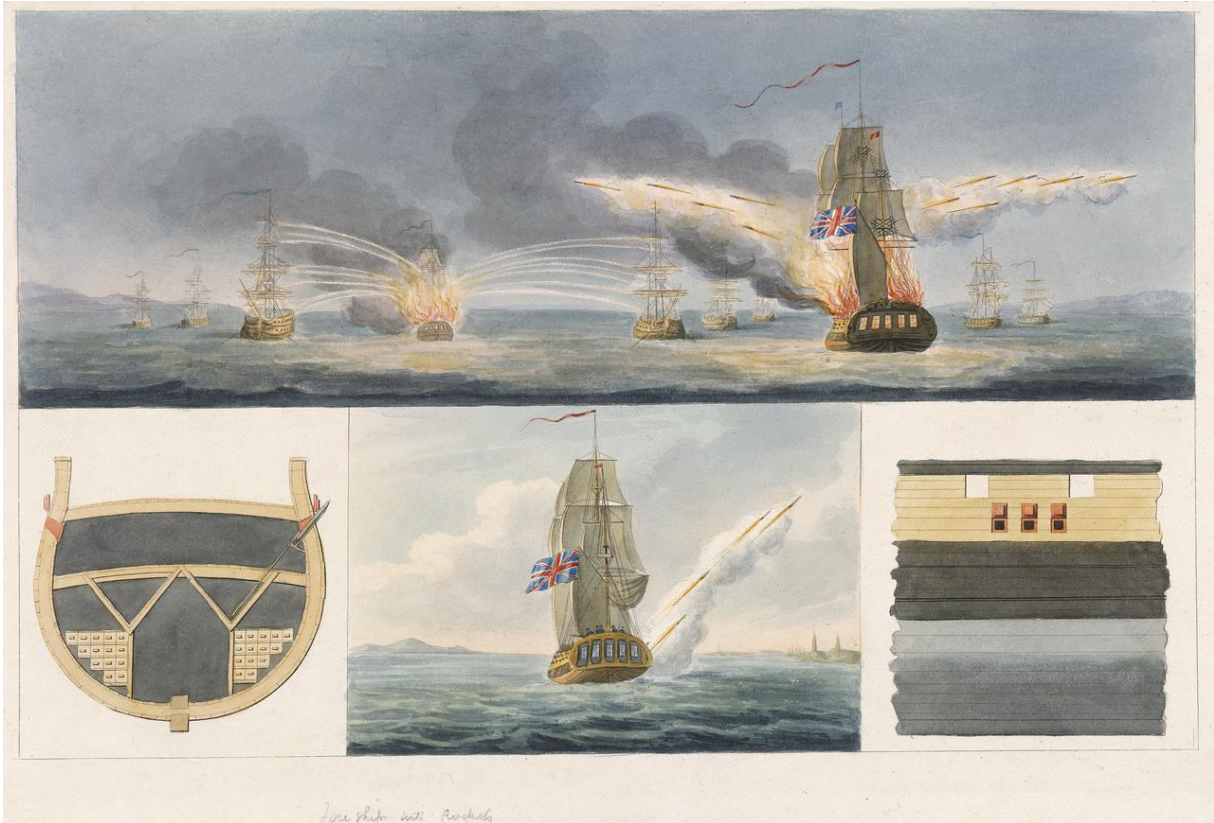
Tegelijkertijd begint de Britse infanterie ook een stormaanval op de stad. De artilleriebeschieting neemt toe, en het terugschieten vanuit de stad neemt af... en overall in de stad ontstaan branden. *Men verzet zich niet meer, want onze batterijen zijn tot de laatste vernield*, schrijft een tijdgenoot erover. De Britten sturen een eerste onderhandelaar om de overgave van de stad af te dwingen. De Franse commandant Monnet vraagt om een staakt-het-vuren, maar dat krijgt hij niet. Verdere aanvallen en beschietingen volgen. Uiteindelijk wordt in de vroege ochtend van dinsdag 15 augustus overeenstemming bereikt over de overgave van het Franse

⁶ Idem.

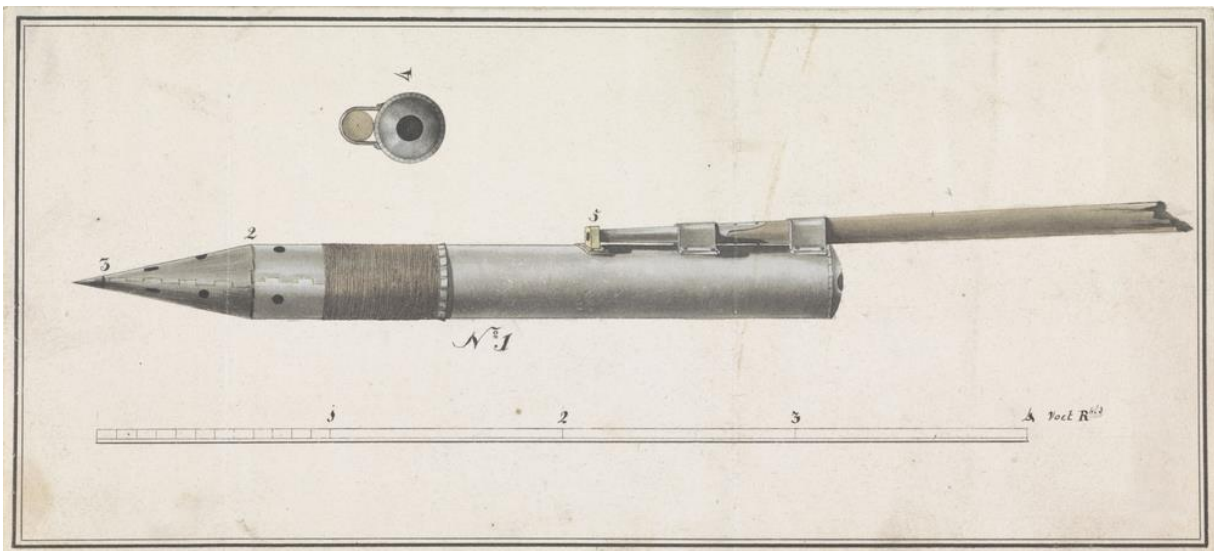

Afbeelding al gebruikt in Koerier 97, maar toch...

Deze afbeelding heeft niet direct betrekking op de beschieting van Vlissingen. Maar zij laat wel goed zien hoe een schip wordt gebruikt om de Congreve-raketten af te vuren (via Wikimedia Commons).
Onder een tekening van de Congreve-ralet (ook via Wikimedia Commons)

garnizoen, die op die dag een feit wordt. Op 18 augustus verlaten de Fransen uiteindelijk de stad om als krijgsgevangenen naar Engeland te worden gebracht. Onder hen zijn de bevelhebber generaal Monnet en generaal Osten. Interessant detail; die laatste generaal ontsnapt begin 1810 vanuit zijn verblijfplaats in Lichfield en weet Den Briel te bereiken!

De Britse troepen gaan de stad binnen. Door de voorgaande beschietingen treffen zij daar veel verwoestingen aan. Niet alleen onder de vestingwerken, maar ook onder de burgerbebouwing.

Van militaire kant aan Frans-Nederlandse zijde worden de verliezen geschat op totaal zo'n kleine 3.000 man aan gesneuvelden, gewonden en krijgsgevangenen.

Op bladzijde 9 toonden we al een in het MuZEEum in Vlissingen tentoongestelde Congreve-raket. Hier een tweede exemplaar dat in het museum is te zien (foto september 2019).

- Bevelhebber ter dood veroordeeld

Waar Napoleon eerst al woest was op generaal Bruce, commandant van Middelburg en daarna van Fort Bath, is hij dat nu op Monnet. Hij noemt de overgave van Vlissingen een gevolg van lafheid en verraad. De verdediging had veel langer moeten en kunnen duren, is de keizer van mening. Monnet is als bevelhebber uiteraard de Kop van Jut. Het is maar goed voor hem dat hij als krijgsgevangene in Engeland zit, want later in 1809 wordt hij bij verstek ter dood veroordeeld. Wanneer hij in 1814 terugkeert in Frankrijk, krijgt hij van de nieuwe koning Lodewijk XVIII zijne oude rang terug. Heel lang heeft hij daarvan geen plezier; in 1819 overlijdt de generaal.

Zierikzee (*La Hollande*, Henry Havard 1882)

Overgave van andere plaatsen

De val van Vlissingen is voor andere plaatsen in Zeeland de aanleiding om ook hun overgave aan te bieden. Dat doen de eilanden Schouwen en Duiveland; in het bijzonder de steden Zierikzee en Brouwershaven. Eerstgenoemde stad valt al op 31 juli in Britse handen. De verdere inname gebeurt niet helemaal zonder strijd. Zo vinden er gevechten plaats op de Krammer; het water tussen Schouwen-Duiveland en Overflakkee.

Blik op Antwerpen

Na de inname van Vlissingen, geleidt Chatham het grootste deel van zijn troepen naar Zuid-Beveland. Op 17 augustus landen in het noorden van dat eiland de Light Division van generaal Rosslyn en de 2nd Division van generaal Huntley. De aanval op Antwerpen is namelijk nog steeds hoofddoel van Chatham. Op 24 augustus vestigt de bevelhebber met zijn staf zich op Fort Bath. Die dag varen ook enkele oorlogsschepen over de Schelde richting Antwerpen. Ze wisselen vuur uit met de Franse forten Doel en Frederik Hendrik. Bij de landtroepen blijft het bij uitvoeren van verkenningen. De bevelhebbers worden het niet eens over de verdere uitvoering van de opmars. Tijdens een bijeenkomst op 27 augustus wordt besloten die opmars niet verder uit te voeren. De Franse verdedigingswerken van Antwerpen, waaronder de forten Lillo en Liefkenshoek, worden te sterk geacht. En de eerdere opmars door en bezetting van Zeeland heeft veel gevergd van de soldaten.

Fort Liefkenshoek (november 2017)

Koorts van Walcheren

Het besluit om Antwerpen niet aan te vallen heeft niet alleen een militaire achtergrond. Wat is namelijk het geval? Tot en met de val van Vlissingen lijkt alles vrij voorspoedig te gaan voor de Britten, maar dan slaat de koorts toe, een soort van malaria. De eerste gevallen worden op 19 augustus

gerapporteerd, maar de ziekte eist dan al ongeveer een week slachtoffers. Men heeft het dan over de *Zealand Fever*, of de *Flushing Sickness*. Uiteindelijk wordt de benaming *Walcheren Fever* gangbaar. De ziekte is overigens niet onbekend op Walcheren en komt mede doordat het eiland grotendeels onder de zeespiegel ligt en daardoor moerasachtig is. Malaria heerst er dan ook al vaak voor de komst van de Britten. Van invloed als de Britten er zijn, is het natte en stormachtige weer, in een vochtige en hete atmosfeer. Het deels onder water zetten van het land zorgt ervoor dat de vochtigheid in de lucht nog verder toeneemt. Na de uitbraak op Walcheren, verspreidt de ziekte zich ook in Zuid-Beveland.

De medische verzorging is beperkt en vaak zeer matig in het Engelse leger; te weinig dokters en verplegers, te weinig bedden en medicijnen... De soldaten sterven dan ook al snel massaal. Hierdoor is de inzetsterkte van de Britse troepenmacht enorm afgenomen. Rond de 4.000 Britse soldaten overlijden ter plekke, en een verdere 12.000 kunnen niet worden ingezet omdat ze te ziek zijn. Velen zijn nog maandenlang niet inzetbaar als gevolg van de ziekte.

Naast de opkomst van deze ziekte, draagt ook de slechte verhouding tussen Chatham en vlootcommandant Strachan niet bij aan uitbuiting van de eerdere militaire successen.

Antwerpen versterkt

Koning Lodewijk Napoleon en de Franse legerbevelhebber maarschalk Bernadotte hebben niet stilgezeten. Aanvankelijk is de koning opperbevelhebber, maar zijn broer de keizer vervangt hem op 15 augustus door de maarschalk. Na de bevelsoverdracht keert de koning terug naar zijn residentie Amsterdam.

Koning Lodewijk Napoleon met zijn staf. Zo zal hij ook in Noord-Brabant hebben rondgereden, voor hij op 15 augustus wordt vervangen als opperbevelhebber (*Nederland voor honderd jaren*).

Hoewel er eerst de nodige paniek is als de Britse landing bekend wordt, krijgt men het hoofd weer snel koel, vooral dankzij de rustige en deskundige Bernadotte. De verdedigingswerken van Antwerpen worden zwaar versterkt, waarbij ook delen van het land onder water worden gezet. Hollandse en Franse troepen rukken op naar het bedreigde gebied. Onder andere wordt een troepenmacht opgesteld bij Zandvliet. Daar zijn namelijk stranden die geschikt lijken om door de Britten te worden gebruikt als plek om te landen. Ook beveiligen veel schepen de toegang tot de stad. Kortom, de Fransen en Nederlanders zijn klaar om de Britse stoot op te vangen. Maar tot hun verbazing zien zij het aantal Britse schepen op de Schelde steeds minder worden. Tot er op 4 september geen een meer is te zien! Zoals beschreven, komt het niet meer tot een Britse aanval op Antwerpen.

Terugtocht

Door alle narigheid achten de Britse bevelhebbers een aanval op Antwerpen niet langer haalbaar. Zij besluiten tot een terugtocht op Walcheren. In zijn later op papier gezette verantwoording noemt Chatham als redenen van het besluit:

- Sterkte van de tegenstander.
- Verlies door ziekte.
- Slechte samenwerking met de marine.

De terugtocht wordt eind augustus en begin september uitgevoerd.

Bevelhebber Chatham en zijn staf trekken terug van Fort Bath via Goes naar Middelburg. Daar wordt op 4 september weer het hoofdkwartier ingericht. Een kleine achterhoede blijft nog een tijdje op het fort, maar op 4 september verlaat ook die de plek. De eerste Fransen verschijnen dan op het fort en treffen het onbezet aan. Zij worden gevolgd door Nederlanders⁷. Onder leiding van generaal Cort Heyligers trekt het 3^e Regiment Jagers van kapitein Schuurman⁸ over het Kreekrak⁹. *Holland's heldenschaar, gerezen uit de zee*, zoals een van de bronnen het omschrijft!¹⁰ De heldhaftigheid komt dan niet door het weerstaan van vijandelijke tegenstand, maar door een harde wind en onweer, versterkt door nauwelijks grond onder de voeten en een opkomende vloed!

⁷ Sommige bronnen noemen een eerste bezetting door de Fransen niet, en laten de eer geheel aan de Nederlandse troepen!

⁸ De geschiedenis van Nederland. J. van Lennep, Noothoven van Goor – Leiden

⁹ In die dagen een ondiepte tussen de oostpunt van Zuid-Beveland en Brabant bij Woensdrecht.

Tegenwoordig is dit land, en de naam Kreekraksluizen herinnert nog aan de oude situatie.

¹⁰ *Neerland's onafhankelijkheid hersteld.*

Generaal Cort Heyligers te paard op het Kreekrak, te midden van zijn soldaten van het 3^e Regiment Jagers
(*Nederland voor honderd jaren*).

Nog een afbeelding van de overtocht over het Kreekrak. Bevindt generaal Cort Heyligers zich hier op een boot in plaats van te paard?
(Nederland voor honderd jaren)

Uiteindelijk vindt men een doorgang door het rak en weet men Zuid-Beveland te bereiken. En dat alles zonder verliezen te lijden. De troepen aan de andere kant van het rak weten niet of de donderslagen van het onweer zijn, of van vijandelijke kanonnen!

Met het fort als uitgangspunt, bezetten de Fransen en Nederlanders de rest van Zuid-Beveland. Al op 5 september, de dag na de inname van Fort Bath, worden troepen bij Wemeldinge aan lang gezet. Veel strijd is er niet nodig, alleen nog enige schermutselingen bij Ellewoutsdijk, gelegen aan de Westerschelde kust. Daar liggen aan de kust ook nog enkele Engelse schepen voor anker. De hier liggende kleine eenheid van de Engelse landmacht trekt zich terug op Borssele. Daar worden de soldaten gevangen genomen¹¹.

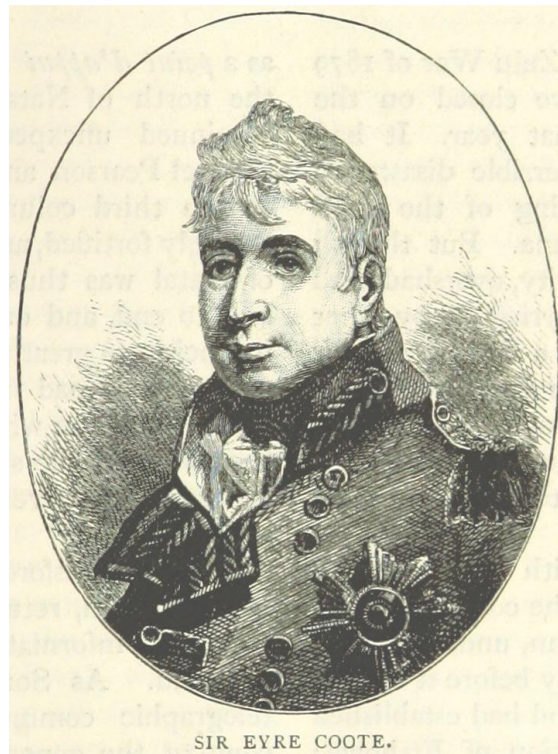
Heldhaftige opmars van Neerlands Leger
(Neerlands Zonen, Neerlands Helden, Dijkstra
Uitgeverij 1942 – niet speciaal Zeeland!)

De Britten evacueren ook de eveneens bezette eilanden Noord-Beveland, Wolversdijk, Schouwen en Duiveland. Die laatste twee eilanden, waar de Britten garnizoenen hebben gelegd in Zierikzee en Brouwershaven, worden in ieder geval op 7 september verlaten. Wolversdijk is een soort eiland tussen Noord- en Zuid-Beveland. Tegenwoordig maakt het deel uit van Zuid-

¹¹ De bronnen zijn het weer eens oneens. Er wordt namelijk ook vermeld, dat de Engelse landmachten er in Borssele in slagen te vertrekken aan boord van de Engelse schepen.

Beveland. De naam van het plaatsje Wolphaartsdijk herinnert nog aan het eiland.

Op 11 september draagt Chatham het commando over aan generaal Sir Eyre Coote, en vertrekt enkele dagen daarna naar Engeland.

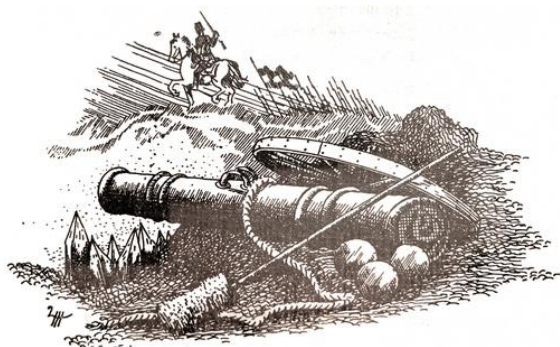

Generaal Sir Eyre Coote (Wikimedia Commons)

Half september trekt het grootste deel van de invasiemacht zich terug naar Engeland. Een garnizoen van 15.000 man blijft nog drie maanden achter. De inzetbaarheid neemt enorm af omdat de koorts nog steeds rondwaart en veel slachtoffers eist. Vanwege de vele slachtoffers wordt de expeditiemacht ook wel *the dying army* genoemd. Toch blijven ze nog op het eiland. Eind september komt er gelukkig wel hulp in de vorm van 20 doktoren, ziekentransportschepen en hospitaalschepen. Half oktober zijn nog maar zo'n 4.000 soldaten inzetbaar. Maar ook die zijn voor het grootste deel veel minder fit dan ze normaal zouden moeten zijn.

27 oktober is er weer een bevelswisseling. Generaal George Don neemt dan het commando over van Coote. En ook de zorg over de kwetsbaarheid van zijn troepen komt op zijn bordje. Hij vraagt dan ook om veel meer infanterie, artillerie en cavalerie toegezonden te krijgen.

Op het eiland blijven gebeurt vanuit het idee om invloed uit te oefenen op de vredesonderhandelingen die de Fransen en Oostenrijkers intussen voeren.

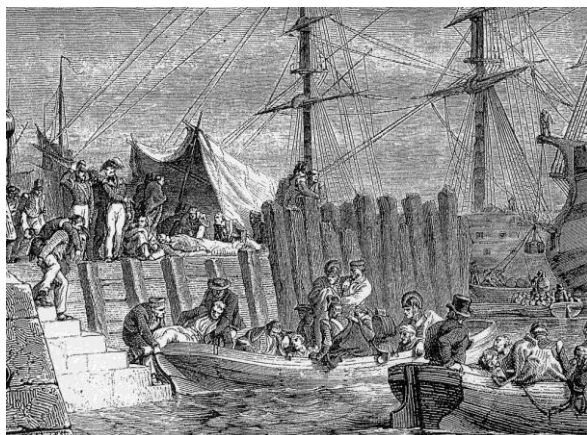
(*Neerlands Zonen, Neerlands Helden, Dijkstra Uitgeverij 1942 – niet speciaal Zeeland!*)

Fransen plannen

De Fransen maken plannen om het eiland Walcheren weer in bezit te krijgen; hun strijdkrachten rond Antwerpen moeten daar intussen sterk genoeg voor zijn. In ieder geval qua omvang, want ook de Nederlanders en Fransen ontkomen niet aan de gevolgen van de koorts. Aan hun kant slaat de ziekte net zo hard toe als aan de Britse kant. En ook bestaat er aan Franse kant vrees voor de aanwezige schepen van de Royal Navy. Tot een treffen komt het niet meer.

De Britten verlaten ook Walcheren

Begin november besluiten de Britten om Walcheren op te geven. Dat heeft niet alleen te maken met de al beschreven zwakte van de troepen, maar heeft ook een politieke achtergrond. De internationale verhoudingen zijn veranderd, doordat de Britse bondgenoot Oostenrijk intussen op 15 oktober vrede heeft gesloten met Frankrijk. Luitenant-generaal George Don, die sinds eind oktober de Britse bevelhebber is op Walcheren, krijgt nog wel het bevel om de haven en marinebasis van Vlissingen en de verdedigingswerken op het hele eiland te vernielen. Desnoods mag de generaal zelfs heel Walcheren onder water laten lopen.

Inscheping van Engelse zieken
(Wikimedia Commons)

Het is op 9 december dat de Britse troepen beginnen met inschepen en Walcheren verlaten. Achterhoedes blijven tijdelijk achter in Vlissingen, Veere, Middelburg en Fort Rammekens. Nadat de inscheping is afgerond, worden ook de achterhoedes teruggenomen van Walcheren. De vernieling van de verdedigingswerken van Vlissingen begint op 27 november en wordt afgerond op 11 december. Ook in Veere worden vernielingen uitgevoerd. De laatste Britse troepen verlaten Walcheren op Eerste Kerstdag. De terugtocht over zee duurt in het totaal nog tot 27 december, de dag waarop vlootcommandant Strachan zijn vaderland weer bereikt.

Als de Britten op 25 december zijn vertrokken, bezetten Nederlandse troepen onder generaal Cort Heyligers het eiland. Franse troepen volgen al snel.

Generaal Cort Heyligers, naar een schilderij van J. Kieft (*Nederland voor honderd jaren*).

De Fransen storen de inscheping niet, maar hebben eerder wel aanvalsplannen. Napoleon bijvoorbeeld, heeft bevolen om op 3 november een landing op Walcheren uit te voeren tussen Veere en Arnemuiden. Maar de bevelhebbers ter plekke vinden dat te snel en Napoleon, die ook te maken heeft met allerlei andere problemen, gelast de aanval af.

Verliezen en gevolgen

Engelse verliezen worden geschat op ruim 100 in de strijd gesneuvelden en bijna 8.000 bezweken aan de koorts. Zeker dat laatste aantal is een schatting, en is inclusief soldaten die soms pas nu hun evacuatie naar Engeland aan de ziekte bezwijken.

Hoewel van minder grote invloed op het verloop van de strijd, moet worden vermeld dat de ziekte net zo hard toeslaat aan de kant van de Fransen en de Nederlanders.

De strijd in Zeeland draagt bij aan het vertrek van koning Lodewijk Napoleon. Zijn grote broer is al een tijd niet tevreden over zijn koningschap. De naar de mening van de keizer zwakke reactie van Lodewijk Napoleon op de Britse invasie, draagt bij aan zijn aanstaande aftreden. De keizer roept zijn broer in Parijs op het matje. Hij zou daarbij gezegd hebben *dat Holland een aanslibbing van Franse rivieren was en dat het tijd was, dat alles terugkeerde tot de natuurlijke toestand*. Dat zal niet lang op zich laten wachten. In juli 1810 treedt koning Lodewijk Napoleon af en wordt ons land ingelijfd bij het Franse keizerrijk. Al kort na de genoemde ontmoeting tussen koning en keizer gaat Zeeland de rest van Nederland voor met inlijving in Frankrijk.

Koning Lodewijk Napoleon op het matje bij zijn broer de keizer (*Ons Vaderland*)

Ondanks de door de Engelsen uitgevoerde vernielingen, blijft de haven van Vlissingen belangrijk voor Frankrijk. De havenwerken worden dan ook niet alleen hersteld, maar ook uitgebreid. Verder worden de vestingwerken rond de Scheldemonding gemoderniseerd en komen er vijf forten rond de stad te liggen. Bij het moderniseren wordt ook gekeken naar verdediging richting landzijde, op basis van de ervaring met de Engelse belegering van Veere en Vlissingen. De Fransen blijven dus nog wel even; de laatste troepen verlaten Vlissingen op 6 mei 1814.

Tenslotte

Wilt u meer weten over de raket, na deze aanvulling te hebben gelezen? Het hoofdartikel staat in Koerier 83 en de aanvulling in nummer 97. Als u die

afleveringen niet (meer) heeft, stuur ik ze uiteraard graag toe! En als allerlaatste tenslotte; een bezoek aan MuZEEum in Vlissingen is zeer aan te raden! Zie <https://www.muzeem.nl/> Waarbij u wel even geduld moet hebben. Het museum wordt vernieuwd en gaat naar verwachting in de zomer van dit jaar weer open. De presentatie is dan helemaal nieuw; en hopelijk nog net zo leuk als tijdens ons bezoek in 2019.

Dik Winkelman

Nog een laatste afbeelding van de Congreve-raket in MuZEEum in Vlissingen (september 2019)

Bronnenopgave

- *Atlas van historische vestingwerken in Zeeland*. T. de Kruijf (red.), Stichting Menno van Coehoorn/Walburg Pers 2004 – Utrecht.
- *De Engelse inval in Zeeland in 1809*. J.G. Kerkhoven in: Mars et Historia (jaartal was niet te achterhalen).
- *The Encyclopedia of Warfare*. Charles Catton, Amber Books 2014 – Londen.
- *Geschiedkundig verhaal van de landing der Engelschen in Zeeland, in het jaar 1809*. S. van Hoek, H. Moolenzijzer 1820 – Amsterdam.
- *Nederland voor honderd jaren*. Generaal Wüppermann, Scheltens & Giltay – Amsterdam 1913.
- *Neerland's onafhankelijkheid hersteld*. J.R. Callenbach, G.F. Callenbach – Nijkerk 1913.
- *Een onmisbare stad*. Arco Willeboordse in: Napoleon in Nederland 1811-2011, Thematijdschrift – augustus/september 2011.
- *Ons Vaderland*. M.G. de Boer, Elsevier 1907 – Amsterdam.
- *Walcheren 1809*. Martin R. Howard, Pen & Sword Military 2012 – Barnsley.
- *Years of Victory 1802 – 1812*. Arthur Bryant, Collins 1944 – Londen.

